

НАПРЯМ 9. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-580-1-41>

ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД ЯК ПРАВОВИЙ КОНТЕКСТ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ

Тарасенко Олександр Сергійович,
*кандидат юридичних наук, директор,
Департамент освіти, науки та спорту
Міністерства внутрішніх справ України
orcid.org/0000-0003-0369-520X
м. Київ, Україна*

Постає очевидним, що особливий період як правове явище формує досить специфічне середовище функціонування державних інститутів. Зазнають змін як нормативна складова, так і безпосередньо практичні механізми реалізації владних повноважень. На правоохоронну систему в таких умовах здійснюється особливе навантаження, адже саме на неї покладається завдання забезпечення правопорядку за одночасної зміни характеру загроз, темпів соціальних процесів та пріоритетів державної політики.

Водночас, на нашу думку, розглядаючи особливий період, слід розуміти, що мова йде про комплексний правовий контекст, який має власні часові межі, нормативне наповнення та функціональну логіку, які безпосередньо впливають на зміст і способи здійснення правоохоронної діяльності. Саме з такої позиції доцільно аналізувати зміни, які тягне за собою особливий період.

З огляду на це, для конкретизації меж нашого наукового пошуку доречним буде визначити змістовне наповнення та юридичну природу цього поняття.

У абзаці 12 статті 1 Закону України «Про оборону України» особливий період визначається як період, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій [1].

Проте наведене визначення окреслює лише загальні часові та функціональні межі особливого періоду, однак не розкриває повною мірою механізмів його практичної реалізації. Для глибшого розуміння правової природи цього періоду вважаємо доцільним звернутися до Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», у абзаці 4 статті 1 якого зазначено, що особливий період – це період функціонування національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, сил оборони і сил безпеки, підприємств, установ і організацій, а також виконання громадянами України свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і час демобілізації після закінчення воєнних дій [2].

Котляренко О. П. та Агафонова Ю. П. влучно резюмують, що з огляду на аналіз цих двох термінів стає очевидно, що визначення особливого періоду, наведене в Законі України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», є більш повним, а також охоплює час демобілізації після закінчення воєнних дій, хоча згідно Закону України «Про оборону України» він охоплює частково відбудовний період після закінчення воєнних дій [3, с. 617].

Так, аналіз наведених законодавчих дефініцій дозволяє нам дійти думки, що особливий період у правовому розумінні не зводиться виключно до фази активних воєнних дій. Вочевидь, він охоплює значно ширший часовий проміжок, у межах якого відбувається трансформація механізмів державного управління, змінюється сама логіка функціонування публічної влади та коригуються відповідні пріоритети.

Для правоохоронної системи така розширена за часовими межами модель означає функціонування в умовах підвищених вимог до стабільності, адаптивності та ефективності протягом усього періоду дії спеціального правового режиму, а не лише в момент його запровадження. Як зазначає Кобзар О. Ф., реалізація військовими формуваннями та правоохоронними органами своїх повноважень в умовах дії правового режиму воєнного стану має певні особливості, які полягають у потребі визначення сталих і співмірних пріоритетів захисту прав і свобод людини і громадянина як члена соціуму та індивіда, а також збереженні державного суверенітету та територіальної цілісності в масштабах держави [4, с. 127]. Тобто фактично це тягне за собою зміну звичних моделей діяльності: зростання нормативного навантаження, певне розширення дискреції, підвищення вимог до оперативності та

результативності. Водночас змінюється й сам характер правопорядку, який дедалі більше орієнтується на безпекові цілі та стабілізацію суспільних процесів.

Дручек О. В., Волуйко О. М., Вакаров В. В. наводять перелік ознак правоохоронної діяльності в умовах дії такого специфічного правового режиму: а) державно-владний характер; б) правозастосовний характер; в) можливість реалізації лише уповноваженими суб'єктами (державними органами та посадовими особами) у межах наданих державою повноважень, із застосуванням лише законних заходів впливу та у встановленій процедурній формі; г) спрямування на попередження та протидію внутрішнім загрозам воєнного стану; г) обумовленість змісту завданням забезпечення законності і правопорядку, громадського порядку в умовах правового режиму воєнного стану [5, с. 48].

Наведені підходи дозволяють дійти висновку, що правоохоронна діяльність в умовах особливого періоду втрачає риси звичного для нас правозастосування і набуває комплексного, багатовимірного характеру. Поєднання підвищених безпекових вимог із необхідністю дотримання стандартів законності та прав людини зумовлює постійну напругу між оперативністю рішень і їх правовою вираженістю. Саме ця напруга стає визначальною характеристикою функціонування правоохоронної системи в особливий період.

На нашу думку, окреслені науковцями ознаки не лише фіксують формальні риси такої діяльності, а й відображають глибину змін її цільового спрямування. Вочевидь, правоохоронна система дедалі більше орієнтується на забезпечення стійкості держави та контроль внутрішніх ризиків. Це створює підґрунтя для узагальнення особливого періоду як самостійного правового контексту, у межах якого трансформуються як зміст правоохоронних функцій, так і підходи до їх реалізації.

Підсумовуючи, зазначимо, що особливий період виступає як цілісний правовий контекст, який, на жаль, докорінно змінює умови функціонування державних інститутів. Його юридична природа не обмежується лише фазою активних бойових дій, а охоплює складний часовий континуум, у межах якого відбувається глибока трансформація механізмів державного управління та зміщення акцентів у системі пріоритетів публічної влади. Зокрема для правоохоронної системи цей контекст означає перехід від стандартних моделей підтримання правопорядку до стратегії гарантування національної безпеки та внутрішньої стійкості держави. В умовах особливого періоду правоохоронна діяльність набуває специфічних рис: вона стає більш динамічною, орієнтованою на протидію загрозам воєнного характеру та вимагає від суб'єктів високого рівня адаптивності до постійних нормативних і практичних змін.

Література:

1. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>

2. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21.10.1993. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>

3. Котляренко О. П., Агафонова Ю. П. Правові аспекти взаємодії понять «воєнний стан» та «особливий період» за законодавством України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 615-620.

4. Кобзар О. Ф. Правоохоронна діяльність в Україні: особливості реалізації в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Актуальні проблеми забезпечення державної безпеки* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (25 жовтня 2024 року, Київський інститут Національної гвардії України). Київ, 2024. С. 126-128.

5. Дручек О. В., Волуйко О. М., Вакаров В. В. Правоохоронна діяльність в умовах правового режиму воєнного стану в Україні: особливості реалізації. *Науковий вісник Київського інституту Національної гвардії України*. 2024. №1. С. 43-51.